א ¹נדבה תעשה [אותו] ה זה קדשי בדק הבית ואין לי אלא נדבה נדר מנין ת"ל ולנדר יכול אפי' קדשי מזבח תלמוד לומר ולנדר לא ירצה ב זה קדשי מזבח ואין לי אלא נדר נדבה מנין ת"ל נדבה רבי אומר לא ירצה בהרצאת גופו הכתוב מדבר היינו תנא קמא ג [א] מאי לאו בהא קמיפלגי דתנא קמא סבר אפי' אקדשיה לדמי נסכים נמי לקי ורבי סבר בהרצאת גופו ד (נמי) לקי אבל בדמי נסכים לא לקי ש"מ ואלא אותו למה לי לכדתניא ג נדבה תעשה אותו אותו ה תעשה נדבה ואי אתה עושה תמים נדבה לבדק הבית א מיכן אמרו ג המקדיש תמימים לבדק הבית עובר בעשה ומנין אף בלא תעשה שנאמר ² וידבר ה' אל משה לאמר לימד על הפרשה ו שהיא בלאו דברי ר' יהודה א"ל ד רבי לבר קפרא ז מאי משמע א"ל דכתיב לאמר לא נאמר בדברים בי ח רבי אמרי ט (לא) אמור איתמר המעלה י אברי בעלי מומין לגבי מזבח יא יב אמר רבא ה עובר משום בל תקטירו כולו ומשום בל תקטירו יג מקצתו [ב] (ו אמר אביי) ו ג אין לוקין על לאו שבכללות מיתיבי ז ד המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח עובר משום חמשה שמות תיובתא דאביי אמר יד אביי בגברי קתני אי בגברי עובר עוברין מיבעי ליה אלא פשיטא בחד גברא ותיובתא דאביי טו אמר אביי [ג] אפיק (א) הקטרת מקצתו ועייל קבלת הדם קבלת דם לר' יוסי ברבי יהודה אית ליה לתנא קמא לית ליה קשיא ל"א והא מדסיפא רבי יוסי בר' יהודה היא רישא רבנן תיובתא דאביי תיובתא:

מתני' הכהנים ממירין טז בשלהן וישראל ממירין בשלהן יאין הכהנים ממירין לא בחטאת ולא באשם ולא בבכור אמר רבי יוחנן בן נורי מפני מה אין ממירין בבכור אמר לו ר' עקיבא חטאת ואשם מתנה לכהן ובכור מתנה לכהן מה חטאת ואשם אין יז ממירין בו אף בכור אין ממירין בו אמר רבי יוחנן בן נורי מה יח לו אם אינו ממיר בחטאת ואשם שאין זכין בהן בחייהן תאמר בבכור שזכין בו בחייו אמר לו רבי עקיבא והלא כבר נאמר ³ והיה הוא ותמורתו יהיה קודש היכן קדושה חלה עליו בבית הבעלים אף תמורה בבית הבעלים:

גמ' תנן התם יט ה יבכור מוכרין אותו תם חי ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו כ האשה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא בזמן יזה הואיל ואית ליה לכהן זכייה בגוויה כא (הואיל ויש לכהן שותפות בו) אבל בזמן שבית המקדש קיים כיון דתם להקרבה הוא כב דקאי אין מוכרין אותו תמים חי איתיביה רבא לרב נחמן מוכרין אותו תמים חי חי אין שחוט לא אימת אילימא בזמן הזה מי איכא תם שחוט אלא פשיטא בזמן שבית המקדש קיים וקתני כג נמי מוכרין אותו תמים חי (אלמא אית ליה לכהן זכייה בגוויה) לא לעולם בזמן הזה כד מי קתני מוכרין אותו תמים חי אין שחוט לא הא גופא אתא כה לאשמועינן דבזמן הזה נמי מוכרין אותו תמים חי איתיביה

תוספות

אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות. פרש"י דהא אין לוקין דלאמר אביי אין לוקין תרתי קאמר אבל חדא לקי ואליבא דמ"ד חדא מיהא לקי אלאו שבכללות בשילהי פ' כל שעה (פסחים דף מא:) לשון רש"י וכן מוכח הסוגיא: **שאין** זכין בחייהן. ואם תאמר ואי זכין בהן בחייהן היכי מימר למאן דאמר בגמרא בתר מתכפר אזלינן ויש לומר דר"ל אף בתר מתכפר ולאו לאפוקי בעלים אתי: **לא** שנו אלא בזמן הזה. לו] וא"ת האמר פרק שור שנגח הפרה (ב"ק דף נג.) שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו אביי אמר חצי נזק ומוקי לה במועד אבל שור של פסולי המוקדשין פטור אלמא לאו רעהו קרינא ביה וקאמר התם נמי דשור של הדיוט שנגח שור של פסולי המוקדשין חייב אלמא משמע דקרינא ביה רעהו וצריך לומר דקמייתא מיירי בבכור לז] דלא מצי פריק לח] וברייתא בשאר קדשים דפריק להו במומן והתם בזמן הזה איירי שהרי האמוראים דאיירי התם עלה לא הוו בזמן הבית ואפילו הכי קאמר התם דלאו ממונו הוא ואם כן קשה דהכא אמר דממונו הוא בזמן הזה וצריך לומר דהכא אתייא כרבי יוסי הגלילי וההיא דהתם כרבנן ואע"ג דבפ' קמא דב"ק (דף יב: ושם ד"ה ואם) לט] אמר [ולשני] הא כרבי יוסי [והא כרבנן] י נ"ל דלפי זה לא מיתוקמא ההיא סוגיא דפרק הפרה:

רש"י

נדבה תעשה אותו. לבעל מום לדמי קדשי בדק הבית דלמזבח לא אפשר לאקרוביה דהא כתיב (ויקרא כב) לא תתנו מהם וגו': טז] **אין לי.** רבוי להתפיס בעל מום לבדק הבית: **אלא.** על ידי נדבה כגון הרי זו לבדק הבית: **נדר מנין.** שאם אמר הרי עלי בהמה לדמי בדק הבית יז] שמצוה להפריש בעל מום תלמוד לומר ולנדר והכי יח] נמי דריש נדבה תעשה אותו ולנדר כלומר וכן לנדר: **לא ירצה אלו קדשי מזבח.** דשייכא בהו הרצאה: **אין לי אלא נדר.** דנדר סמוך ללא ירצה ומשמע דאם נדר הרי עלי עולה לא יביא בעלת מום: **נדבה מנין.** שאין רשאי לומר על בעלת מום הרי זו למזבח: **תלמוד לומר נדבה.** ולנדר לא ירצה והכי מידריש נדבה אשר תעשה אותו או נדר לא ירצה: **רבי אמר לא ירצה בהרצאת גופו הכתוב מדבר.** שלא יקריבנו והיינו נמי קדשי מזבח כתנא קמא: [ד] וקבעי **אלא אותו למאי אתא.** כלומר תינח כוליה קרא מוקמת לדרשא דקא דרשת האי נדבה ונדר: **אלא אותו.** דכתיב (שם) נדבה תעשה אותו למה לי: **אותו.** בעל מום אתה מקדיש לבדק הבית כו': **עובר בעשה.** אהאי עשה דאמרינן ואי אתה מקדיש תמימים דהיינו לאו הבא מכלל עשה ועשה הוא: **לא נאמר בדברים.** כלומר בההיא פרשה (ג): **לא אמור.** כלומר הכי אמר הקב"ה לאו אמור להם לישראל דלאו איכא הכא דאי עברי אהך פרשה עוברין בלאו: **אברי כו'.** הנתחים כמשפט עולה: **על לאו שבכללות.** דהקטרת כולו ומקצתו מחד לאו נפקי ואשה לא תתנו מהם יט) כדפרישית לעיל [ו:] אבל לכולהו איכא לאו לכל חד וחד דהקדש נפיק מכל אשר בו מום לא תקריבו ודרשינן ליה לעיל (דף ו:) לא תקדישו ושחיטה מלא תקריבו אלה לה' דגבי עורת או שבור וזריקה מלא תקריבו דגבי מעוך וכתות (ויקרא כב) והאי אין לוקין דאמר אביי אין לוקין תרתי קאמר אבל חדא יט] איכא ואליבא דמאן דאמר חדא מיהא לקי אלאו שבכללות בשילהי פרק שני דפסחים (מא:): **משום ה' שמות.** וחשיב להו להני תרי בתרי: **בגברי קתני.** דלאו בהכי עסקינן דאי עבדינהו לתרוייהו לילקי תרי אלא מילי מילי קתני שאם הקטיר כולו עובר משום בל תקטירו כולו או אם אדם אחד מקטיר מקצתו לוקה משום מקצתו אבל ל אי מקטיר חד לכולהו לא לקי אלא משום כולו: **אפיק חדא מינייהו.** או כולו או מקצתו ועייל קבלת הדם דנפקא מלא תקריבו דמיד בן נכר [ויקרא כב]: וקפריך **קבלת הדם לתנא קמא לית ליה.** וקחשיב ה': **רישא רבנן.** כלומר רישא רבנן היא דלא מחייבי אקבלת הדם ואפילו הכי קא חשיב ה' וקשיא לאביי: **מתני' הכהנים ממירים בשלהן.** קרבנות שהפריש הכהן לא] לעצמו אם המיר בהן נתפסים בתמורה: **לא בחטאת ואשם.** שנתן לו ישראל שיקריבנו לו אם המיר בו הכהן אינו עושה תמורה על ידו דהא אין לו חלק בו אלא משעת הקטרת אימורין ואילך וזכה לב] בבשר ואמר בברייתא בהאי פירקא [ט.] אין אדם מתפיס בדבר שאינו שלו: **ולא בבכור.** שנתן לו ישראל וטעמא מפרש הכא במשנה גופה: **מפני מה אין.** הכהנים ממירין בבכור והלא כולו שלהן הוא ומחיים הוא נותנו לו ואין הישראל מתכפר בו: **כשם שאין הכהנים ממירין בחטאת ואשם.** דהא ודאי פשיטא לן דאינו זוכה בהן אלא מהקטרת אימורין ואילך: **מה לי אינו ממיר בחטאת ואשם.** כלומר דין הוא שאין כהנים ממירין בחטאת ואשם כו': **הוא ותמורתו.** מקיש התמורה להקדש עצמו היכן קדושה חלה על ההקדש בבית הבעלים אף תמורה לא תחול אלא בבית הבעלים אבל בבית כהן לא חיילא לגמרי הלכך אין כהן ממיר בבכור אבל ישראל אם המיר בו נתפס בקדושה שהרי ברשותו חלה קדושה על הבכור: **גמ' מוכרין אותו תמים חי.** השתא משמע בין בזמן המקדש בין בזמן הזה והכי משמע אם בית המקדש קיים מוכרין אותו כהן לכהן חי ואותו כהן יקריבנו אבל שחוט לא דבזיון קדשים הוא דלאו אורח ארעא לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח ואי בזמן הזה הוא מוכרין אותו תמים חי בין כהן לכהן בין [ה] כהן לישראל והלוקח ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו דבכור [ו] בזמן הזה משנפל בו מום אין בו אלא איסור גזל שגזל את הכהן ואם מכרו כהן או נתנו לו מותר לאוכלו וכדאמרינן בבכורות [בפ' כל פסולי המוקדשין] (דף לב:) גבי בכור בעל מום לג] (כל פסולי המוקדשין) ב"ה מתירין ואפי' עובד כוכבים מותר לאכול הימנו אבל לד] בתם שחוט בזמן הזה ליכא: **ומקדש בו.** כהן את האשה דממוניה הוא: **לא שנו.** דכהן יכול למוכרו חי: **אלא בזמן הזה.** דלא קאי להקרבה: **ואית לכהן זכייה בגויה.** מחיים דבזמן הזה נמי הוו הבכורות לכהנים: **אין מוכרין אותו תמים חי.** דלית לכהן זכייה בגויה אלא מהקטרת אימורין ואילך: **מי איכא תם שחוט.** הא הוי קדשים בחוץ: **מי קתני שחוט לא.** דמשמע מינה דלאו בזמן הזה דבזמן הזה ליכא תם שחוט: **הא גופא קמ"ל.** כלומר מאי דקתני בברייתא לה] גופה איצטריך לאשמועינן דמוכרין אותו תמים חי דס"ד דלית בהו זכייה עד שיפול בו מום ולאו משום דתידוק מינה שחוט לא דהא בזמן הזה קמיירי ובזמן הזה ליכא תם שחוט:

בבכור

הקטרה מקצתו ועייל קבלת הדם ואי לא לקי כלל אכתי בציר ליה חדא: תוס' ד"ה שאין זכין בחייהן. [תימא אף אם זכין [נמי] בחייהן אין ממירין למ"ד בתר מתכפר אזלינן, וי"ל דלא אתא למעט רק מקדיש להתכפר חברו אבל מי שהקדש שלו פשיטא דיתכפר ע"כ:] שם ולאו לאפוקי בעלים אתי. ונ"ב כגון כהנים אם היו זוכין בהן בחייהן ולא אתי לאפוקי רק מקדיש דאינו קרוי בעליו הואיל ואין לו זכיה תו' ר"פ ז"ל: תוס' ד"ה לא שנו וכו' דפריק להו במומן. וכן פי' רב יהודאי גאון: שם וצריך לומר דהכא אתייא כרבי יוסי הגלילי. עי' בהשמטות בסוף המסכת:

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ה מהל' ערכין הל' ו:
סג ב מיי' פ"א מה' איסורי מזבח הל"ד וע"ש:
סד ג מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל"ג:
סה ד מיי' פ"א מהל' איסורי מזבח הל"ד ע"ש בכ"מ:
סו ה מיי' פ"א מהל' תמורה הל"ט:
סז ו מיי' פ"א מהל' בכורות הלכה ג [טוש"ע י"ד סימן שו סעיף ו]:
סח ז מיי' פ"א מהל' בכורות הלכה יז:

תורה אור השלם

1. וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֵדֶר לֹא יֵרָצֶה: ויקרא כב כג
2. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ויקרא כב יז
3. לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹּדֶשׁ: ויקרא כז י

מוסף רש"י

שנאמר וידבר ה' וגו'. בתחלת הפרשה כתיב (פסחים מב.). **לא נאמר בדברים.** נוטריקון לאמר (שם. ועי' ר"ח שם). **לאו אמור.** אמור להם שיש איסור לאו בדברים (שם). **המקדיש בעלי מומין.** והקטירן כולן לעולה (לעיל ו:). **מוכרין אותו תם חי.** בזמן הזה והכהנים מוכרים אותו לכהן ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו, אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה, דקדשים השחוטין בחוץ הוא (ב"ק יב:). **ומקדשין בו.** כהנים, את האשה. דממונו הוא, דבעליו של בכור היינו כהן, דמשנולד הבכור שלו הוא (שם). **לא שנו.** דבכור חי הוי ממון בעלים כשהוא תם (שם).

שינויי נוסחאות

א] נ"ל נדבה לתעשה אלו קדשי וכו' (יעב"ץ) **ב]** נ"ל אלו קדשי מזבח (יעב"ץ) **ג]** קמא אלא לאו תיבת מאי נמחק (ש"מ) **ד]** גופו [נ"א מזבח] הוא דלקי אבל (ש"מ) **ה]** אותו אתה מקדיש לבדק הבית ואי אתה מקדיש תמימים לבדק הבית (ש"מ) **ו]** הפרשה כולה שהיא (ש"מ) **ז]** קפרא. נ"א אסברא לך לאמר לא נאמר בדברים. ס"א לא יאמרו דברים והיא היא. [ובכ"י אחר תסברא לאמר לא נאמר בדברים] (ש"מ) **ח]** בי רב אמרי (ש"מ) **ט]** נ"ל לאמר לאו אמור כך איתא בפסחים מב. **י]** נ"א אימורי **יא]** מזבח רבא אמר עובר (ש"מ) **יב]** ע' בכ"מ במיי' פ"א מהל' איסורי מזבח ה"ד הגי' מהופך. [ועי' מנחות נ"ח ע"ב תו' ד"ה ואי דאמרי.] (מרא"כ) **יג]** מקצתו אביי אמר אין (ש"מ) **יד]** אמר רב כהנא בגברי תיבת אביי נמחק [ובכ"י אחר נ"א אמר רב הונא] (ש"מ) **טו]** אמר לך אביי אפיק חדא מינייהו ועייל (ש"מ) **טז]** ממירין את שלהן וישראל ממירין את שלהן (ש"מ) **יז]** ממירין בהן אף בכור כו' אמר לו ר' יוחנן בן נורי מה לי (ש"מ) **יח]** נ"ל לי, **יט]** הבכור (ש"מ) **כ]** בו את האשה (ש"מ) **כא]** בגוויה. ס"א הואיל ויש לכהן שותפות בו (ש"מ) **כב]** דקאי. נ"א הואיל ואין לכהן זכיה בגוויה. נ"א הואיל ואין לכהן שותפות בו (ש"מ) **כג]** תיבת נמי נמחק (ש"מ) **כד]** הזה ומי קתני (ש"מ) **כה]** לאשמועינן דבכור מוכרין אותו תמים חי (ש"מ) **כו]** בכ"י אחר אין לי דיכול להתפיס (ש"מ) **כז]** נ"ל שמותר וכו' (מצו"ד) **כח]** תי' נמי נמחק (ש"מ) **כט]** חדא לקי ואליבא (ש"מ) **ל]** אי אקטריה חד לכוליה לא לקי (ש"מ) **לא]** הכהן להקריב לעצמו (ש"מ) **לב]** זוכה (רש"ש) **לג]** מום בפרק כל (ש"מ) **לד]** נ"ל תם שחוט (הגר"א) **לה]** נ"ל במשנה **לו]** הזה משמע דבכור בזמן הזה ממון בעלים הוא וא"ת (ש"מ) **לז]** בבכור שור דלא (ש"מ) **לח]** נ"ל ובתרייתא **לט]** אמרינן הא רבנן נ"ל כו' (צ"ק)

מסורת הש"ס

א) [לעיל ו.], **ב)** [פסחים מב.], **ג)** [לעיל ו.], **ד)** [פסחים מב.], **ה)** [נ"ל אביי אמר], **ו)** [מנחות נח: פסחים כד. מא: נזיר לח: ב"מ קטו: כריתות ד. ה. סנהדרין סג.], **ז)** [לעיל ו: תוספתא פ"א ה"ו תוספתא דמכות פ"ד ה"ג], **ח)** מעשר שני פ"א מ"ב ב"ק יב: [בכורות לה], **ט)** [ויקרא כב], **י)** [ע' תו' ב"ק י"ב ע"ב ד"ה ואם איתא. (מרא"כ)],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר אביי אפיק (הקטרת מקצתו) תא"מ ונ"ב גי' רש"י חדא מינייהו: **(ב)** רש"י ד"ה לא נאמר וכו' בההיא פרשה אלא אמור בלאו הכי (אמור) [אמר] הקב"ה הס"ד ואח"כ מ"ה לאו אמור אמור להם לישראל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מאי לאו כו'. ובלא"ה נ"ל כן דקאמר יכול אפי' והאיך אפשר לומר כן והא כתיב לא תקריבו אלא דקאי אדמי דבהכי משתעי בקדשי ב"ה ר' אומר כו' וא"ל קרא וכי אתי לנדר דקרא בל תקדישו קאי על נדבה: **[ב]** שם אמר אביי. נ"ל אביי אמר: **[ג]** שם אפיק הקטרת מקצתו. גי' רש"י אפיק חדא מינייהו: **[ד]** רש"י ד"ה וקבעי כו' וי"ל מאי ואלא ול"נ דכיון דדרשינן נדבה ולנדר שניהם לא ירצה לא שייך אותו: **[ה]** ד"ה מוכרין. כהן לישראל הוא כרב אשי לקמן: **[ו]** בא"ד בזמן הזה. ל"ג:

רבינו גרשום

עובר בעשה. דלאו הבא מכלל עשה עשה: אברי בעלי מומין. אימורין לוקה משום הקטרת כולו ומשום הקטרת מקצתו דיש בכלל כולו מקצתו. **ואביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות.** על לאו שכולל בו ב' איסורין דכל הקטרת כולו וכל הקטרת מקצתו מחד לאו נפקא מלא תתנו: **בגברי קתני.** אם הם חמשה אחד מקדיש ואחד שוחט ואחד מקטיר לוקה כל אחד: **מתני' הכהנים ממירין** בקרבן שלהן **וישראל ממירין** בשלהן **אין הכהנים ממירין לא בחטאת ולא באשם.** של ישראל: והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. היינו קדושה של מעשר שחלה עליו בבית הבעלים אף כל תמורה בבית הבעלים וכיון שבא ליד כהן יצא מבית בעלים הילכך אין ממירין: **גמ' בכור מוכרין אותו** הכהנים **תמים חי ובעל מום חי ושחוט ומקדש בו את האשה.** דממונן הוי: **הואיל ואית ליה לכהן זכיה בגויה.** דכיון דאין מזבח הוי כולו דכהן: **אי בזמן הזה מי איכא תם שחוט.** הא אין שוחטין את הבכור בזמן הזה אלא במומו כדתנן בבכורות מעשה בזכר של רחלים זקן וכו': **לא לעולם בזמן הזה.** ודקא קשיא לך מי איכא תם שחוט מי קתני בפירוש בברייתא אבל תם שחוט לא לא תני הכי אלא היא גופא קמ"ל דמוכרין אותו תמים חי ובזמן הזה:

שיטה מקובצת

לא נאמר בדברים. עי' בהשמטות בסוף המסכת: **תיובתא דאביי תיובתא.** נ"א קשיא והיא גרסת הרב המעילי, וז"ל קשיא הנה יושב אביי ולא מצא ידיו ולשעה ואנחנו נדע כי עמדו דבריו אחרי הנודע שאמר אין לוקין על לאו שבכללות... [אמת וכן פסק הרב ע"כ.] **אמר לו רבי עקיבא והלא כבר וכו'.** גליון עי' תוס' מנחות דף צג ע"א (ד"ה לפי): **אף תמורה בבית הבעלים.** עי' בהשמטות בסוף המסכ': **לאשמועינן דבכור מוכרין אותו תמים חי.** גליון אבל שחוט לא דאי בפנים קדוש הוא ובזיון למכור קדשים ואי בחוץ שחוטי חוץ אסור בהנאה. תוס': **תוס' ד"ה אביי אמר וכו'.** וכן מוכח הסוגיא דקאמר בסמוך אפיק